

Asianajajapäivä 16.1.2009

1/4

Helsinki

Oikeuskansleri Jaakko Jonkka

Arvoisat Asianajajapäivän osanottajat!

"Huomispäivän osaajat - miten turvata taito ja jaksaminen".

Pahoin pelkään, että meillä kenelläkään ei ole antaa otsikon herättämiin kysymyksiin kattavaa vastausta. Tiedämmekö me tänään edes sitä, millaista osaamista huomispäivä vaatii.

Aihetta voi tarkastella eri näkökulmista. Otan laillisuusvalvojan näkövinkkelistä esille pari päällimmäiseksi mieleen tullutta asiaa.

Huomispäivän osaajat ja taitajat ovat tämän päivän lapsia. Kun tämän muistamme, tiedämme miltä suunnalta vastausta pitää lähteä etsimään.

Kun sataviisikymmentä vuotta sitten taisteltiin Suomeen kansanopetus, korostettiin, että koulutuksen ulottaminen koskemaan kaikkia kansankerroksia on maamme taloudellisen ja henkisen kehityksen perusedellytys, se nähtiin suorastaan Suomen kohtalonkysymyksenä. Snellman ja muut herättelijät pitivät tärkeänä saada haravoiduksi kaikki potentiaalit esiin. Laajasta koulutuksesta joukosta nousevat sitten myös huiput ja - nykyaikaisesti sanottuna - kansainvälisen kilpailukykykymme tekijät.

Suomalainen koulujärjestelmä näkyisi onnistuneen vastaamaan sille asetettuihin vaatimuksiin. Kansainväliset vertailututkimukset antavat meitä mairittelevia tuloksia. Oppimistulokset ovat hyviä. Nuorisomme on fiksua, päämäärätietoista ja globaalisti orientoitunutta. Tulevia työpaikkojen arvokkaita osaajia siis.

Mutta kuva ei ole kauttaaltaan näin valoisa. Tutkimustulokset puhuvat polarisoitumisesta.

Hälyttävän suuri osa lapsista ja nuorista on eri syistä syrjäytymisuhan alaisena, putoamassa totta-taalisesti kelkasta. On puhuttu 10 prosentista, joissakin puheenvuoroissa jopa 20:stä. Prosenttiluvut, jotka joidenkin erityisryhmien kohdalla ovat vielä suurempiakin, tuskin voivat olla tällaisissa määritelmäkysymyksissä tarkkoja, mutta suuntaa ne antavat.

Sanotaan että nyt maksetaan edellisen laman laskuja.

Asiantuntijat korostavat varhaisen auttamisen tärkeyttä, lapsiperheiden tukemista, kodin ja koulun yhteydenpitoa sekä eri viranomaisten välistä yhteistyötä. Ennalta ehkäisy on avainsana. Jää kuitenkin kysymään, onko käytännön päätöksenteon tasolla ongelmien ennalta ehkäisyyn sittenkään kiinnitetty riittävästi huomiota ja onko pikemminkin keskitytty oireiden ja jo syntyneiden vaurioiden hoitamiseen.

Kelan tuore raportti toteaa karusti, että nuoret voivat huonosti ja että yhä useampi masentuu ja syrjäytyy jo varhain. Pelkästään mielenterveyden häiriöiden vuoksi työkyvyttömyyseläkkeelle jääneiden alle 30-vuotiaiden määrä on enemmän kuin kaksinkertaistunut 2000-luvulla.

Näitä Kelan selvityksen tuloksia on hyvä katsoa sitä taustaa vasten, että arvioiden mukaan nuorista joka viides kärsii jonkinlaisista mielenterveyden häiriöistä, vakavaa masennusta potee lähes joka kymmenes. Kouluterveydenhuolto tavoittaisi kaikki lapset, mutta muun muassa oikeuskanslerinviraston selvityksen mukaan kunnat laiminlyövät siitä annettuja suosituksia, vaikka näistä ongelmista on puhuttu vuosikausia.

Kuuroille korville tuntuvat kaikuvan tällaiset asiaan perehtyneen tutkijaprofessorin perustelut: "Lasten ja nuorten ehkäisevien terveyspalvelujen alibudjetointi tulee kunnille kalliiksi, sillä ongelmista joudutaan myöhemmin maksamaan kaksin verroin."

Olisiko niin, että kysymys on viime kädessä asenteista ja arvoista.

Kun mietimme, mistä saamme huomispäivän osaajat ja miten turvaamme jaksamisen, on lähettävä kysymyksistä, millä keinoin onnistumme torjumaan syrjäytymiskehitystä ja miten varmistetaan se, että jokainen nuori löytää oman paikkansa yhteiskunnan aktiivisena jäsenenä eikä jää väliinpuotoajaksi. Näillä kysymyksillä on luonnollisesti tärkeä merkitys yksilötasolla, mutta asialla on myös laajempi merkitys.

On laskettu, että jokaisesta syrjäytymisestä aiheutuu yhteiskunnalle 1-1½ miljoonan euron kustannus. Tämän tiedon luulisi herättävän laskutikkuihmisetkin.

Kelan tutkijat maalaavat huolestuttavaa tulevaisuutta, ellei asiaan puututa. Nuorten työkyvyttömyyden lisääntymisen rinnalla elatussuhteessa olevien määrä kasvaa. Tutkijat toteavat, että syntyvään työvoimapoliittiseen haasteeseen ei pystytä vastaamaan, jos ei ylläpidetä ja kehitetä nuorten opiskelu- ja työkykyä.

Tähän haasteeseen vastaamisessa meitä opasti parin viikon takaisessa lehtihaastattelussa myös somalialaissyntyinen sosiaaliohjaaja Mukhtar Abib omasta näkökulmastaan näin: "Mikään valtio ei kestä sitä, että suuri osa sen työkykyisistä jäsenistä on ikuisesti avun tarpeessa." Tämänkin viestin sisältöä kannattaa miettiä.

Även om vi skulle lyckas rekrytera så gott som alla fullt möjliga personer till arbetslivet, måste vi i fortsättningen troligtvis klara av nuvarande och kanske också ett ökande antal uppgifter med allt färre arbetstagare. Då blir på arbetsplatserna den relevanta frågan: gör vi rätta saker?

Viime vuoden asianajajapäivällä kyselin, onko viranomaistoimintaan hiipimässä jonkinlainen mekaanisen suorittamisen kulttuuri ja ovatko tuloksellisuustavoitteet uhkana laadulle. Virkamiesten kalenterit täyttyvät satamäärin palavereista ja työryhmien kokouksista. Muistioita syntyy, ja päätöksiä ja muita asiakirjoja laaditaan "vanhoille pohjille". Kiire yhdistyneenä tietotekniikan mukanaan tuomaan mekaaniseen työskentelyyn on omiaan aiheuttamaan sen, että vauhdissa ei ajatella, mitä ollaan tekemässä. Mennään kuin hamsteri juoksupyörässä.

Näin syntyneitä laatuongelmia ei aina voida kuitata vähäpätöisinä muotovirheinä, niin kuin selitys yleensä kuuluu. Oikeuskanslerinviraston suorittamassa valtioneuvostoon ja tasavallan presidentin esittelyyn menevien asioiden tarkastuksessa ilmenee tämän tästä, että ministeriön virkamies on valmistellut esityksen, joka sellaisenaan johtaisi eduskunnan ja presidentin päätösvalan valtiosääntöoikeudellisesti merkitykselliseen yhteentörmäykseen. Virkamiestä on yleensä lähes mahdoton tavoittaa korjaamaan esitystään, koska tämä on jatkuvasti palaverissa tai kokouksessa. Ministeriön toimistos sihteeri, jonka lopulta tavoitamme, voi vain todeta, että esityksen laatiminen oli delegoitu hänelle ja että hän ei muuta tiedä kuin että hän laati esityksen vanhoille pohjille.

Tällaiset tapaukset, kun ne toistuvat riittävän usein, herättävät kysymyksen, onko virkavelvollisuus ja vastuu sekä tehtävien prioriteetit sisäistetty oikealla tavalla. Kun kiire lisääntyy, on vaarana näköalattomuus. Ei nähdä, mikä on tärkeää, ja asioiden mittasuhteet vääristyvät. Pahinta on se, että väsyneenä myös luovuus tyrehtyy ja toiminta kaavamaistuu - ajattelussakin turvaututaan helposti "vanhoihin pohjiin". Voi kuvitella, mitä tällainen pitkän päälle merkitsee työssä jaksamiselle ja työtulokselle.

Joulun alla oli lehdessä työoloihin perehtyneen lääkärin kirjoitus, jossa tämä mm. totesi, että suorittamisen pakko ajaa laatuongelmiin ja jatkuva aikapaine sekä mahdottomuus tehdä työtä niin hyvin kuin osaa ja haluaa kuormittavat työntekijää.

Hyvät kuulijat!

Luulen että tulevaisuudessa työpaikoilla kaikista tärkein asia on se, että pystytään näkemään, mikä on olennaista ja rohjetaan toimia sen mukaisesti.